

ศาสตร์กษัตริย์ : การวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่
THE KING'S PHILOSOPHY: LEARNING ANALYSIS OF
NEW GENERATION FARMERS' WAY OF LIFE

Received : 2020-10-03

Revised : 2021-01-12

Accepted : 2021-06-11

ผู้วิจัย ดวงกมล บางขวด¹

Doungkamol Bangchud
jaydoungkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อวิเคราะห์วิถีการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทฤษฎีศาสตร์กษัตริย์ 2. เพื่อนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทฤษฎีศาสตร์กษัตริย์ โดยศึกษาจากเกษตรกรรุ่นใหม่ 26 คน จากการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ทฤษฎีศาสตร์กษัตริย์ซึ่งหมายถึงการเป็นนักรบที่พร้อมจะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในบริบทที่แตกต่างกันตามความเชี่ยวชาญในศาสตร์ความรู้และความสามารถอื่นของตนเองที่มีแต่เดิม วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่เริ่มจากการแสวงหาปรัชญาการใช้ชีวิตที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตนคือการทำความเข้าใจตนเอง นำไปสู่การเข้าถึงการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ จากนั้นจึงมุ่งมั่นพัฒนาการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยเกษตรกรรุ่นใหม่มีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ 1. การวางแผนเพื่อที่จะมี เช่นพื้นที่ เงินทุน ความรู้ เครือข่าย 2. เปิดมุมมองใหม่เพื่อวางแผนชีวิตที่ต้องการจะเป็น และ 3. แสวงหาชีวิตที่สมดุล มีความสุขและมีอิสรภาพ และทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนการจัดอบรมบนฐานความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่ พร้อมทั้งติดตามผลการดำเนินงาน และยังมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาได้จัดให้มีหลักสูตรผู้ประกอบการเพื่อบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่

คำสำคัญ : ศาสตร์กษัตริย์, แนวพระราชดำริ, เกษตรกรรุ่นใหม่, วิถี, การเรียนรู้

¹ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Instructor Ph.D. in Division of Development of Education, Department of Policy, Management and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1. to analyze new generation farmers' way of life according to the King's Philosophy and 2. to purpose new generation farmers' way of life model according to the King's Philosophy. The research cases were 26 new generation farmers by documentary research, content analysis, in-depth interview, non-participation observation. The research instruments were interview form and observation form. The results of research synthesis were: New generation farmers applied the King's Philosophy which is the fighter in different context based on their own academic or skills expertise. The way of new generation agriculture life model was searching and developing themselves by "Philosophy of Life Identity" that started with self-understanding, then improved skills of apply theory to practice, and intended to work for the community. There were 3 elements of new generation farmers as 1. "Planning to have" as place, money, knowledge, friendship. 2. "Planning to be": to decide their own life and 3. "Proper way of life" as balance, happiness and freedom. Moreover, both government and private agency supported the training based on new generation farmers' need and followed up the performance to improve the training. In addition, universities and vocational education institutes also offered the agricultural entrepreneurship curriculum to form the new generation farmers as well.

Keywords : King's Philosophy, Royal Thought, New Generation Farmer, Way of Life, Learning

ที่มาและความสำคัญ

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 ถือเป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงมากมายของสังคมโลกเพราะสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 (COVID-19) ซึ่งส่งผลกระทบต่อในทั้งด้านดีและไม่ดีที่ผู้คนที่ต้องปรับตัวเพื่อใช้ชีวิตให้เข้ากับระบบการจัดการของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษา และโดยเฉพาะด้านสาธารณสุขทั้งที่ส่งผลต่อร่างกายและจิตใจ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพเรียกสิ่งนี้ว่า “ชีวิตวิถีใหม่” วิธีที่เราต้องเรียนรู้ภูมิทัศน์ของตนเองภายใต้เงื่อนไขความจำเป็นต่าง ๆ

ผู้ที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการพลิกผันอย่างรุนแรงและรวดเร็วอย่างทันท่วงที ย่อมได้เปรียบที่จะเผชิญภาวะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอันประกอบด้วย 3 สภาวะการณ์ ได้แก่ 1) **การรับมือกับภาวะเศรษฐกิจ** หลายคนรายได้ลดลงหรือขาดรายได้ไป จากที่เคยมีเงินเพียงพอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เท่านั้นก็ต้องลองหันกลับมาทบทวนการวางแผนการใช้และการออมเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พร้อมรับมือกับภาวะฉุกเฉินบนความไม่ประมาท 2) **การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโลกปัจจุบัน** โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ สถานการณ์นี้ทำให้เห็นว่าบางอาชีพหรือบางตำแหน่งไม่มีความสำคัญอีกต่อไป แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างอาชีพใหม่ ๆ ทักษะใหม่ ๆ ให้กับทุกคนเพื่อปรับตัวสำหรับปัจจุบันและอนาคต ผู้คนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น และ 3) **การสร้างภูมิคุ้มกันไปกับส่วนรวม** คือความตระหนักถึงความร่วมมือร่วมใจกันนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถสร้างอาชีพมีรายได้ เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563, ออนไลน์)

การปรับตัวของท้องถิ่นและการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน หากจะทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้ดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามแนวทางที่ดีอย่างยั่งยืนแล้ว นอกเหนือจากการปรับตัวของภาคประชาชน การปฏิรูปโครงสร้างของประเทศก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2563, ออนไลน์) กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังยุคโควิดไว้ว่า จำเป็นต้องคำนึงถึงการขับเคลื่อนที่สมดุล (Thriving in Balance) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มิได้มีเพียงเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมีแนวคิดอื่น ๆ ได้แก่ หลักการทรงงาน ทศพิธราชธรรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ การพึ่งตนเอง และอีกมากมายที่ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ศาสตร์กษัตริย์” ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) ที่ได้กล่าวถึงพระราชภารกิจตลอด 70 ปีของพระองค์

แนวคิดดังกล่าวได้รับการนำมาใช้ต่อยอดดั่งที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ที่มีเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพคน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาพื้นที่ของภาคและการเชื่อมโยงภูมิภาค ด้วยแนวทางการพัฒนาดังกล่าว องค์ประกอบสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาหลายด้าน ด้านหนึ่งที่สำคัญเพราะเป็นอาชีพเกษตรกร อันเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในประเทศภายใต้แนวทาง “การเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร” โดยมีการกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของประเทศ

ไว้ว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้และเป็นธรรม เป็นศูนย์กลางด้านการขนส่ง และโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการ (Trading and Service Nation) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรยั่งยืน แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และมีนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม”

เมื่อพิจารณาเป้าหมายของการพัฒนาดังกล่าว จะเห็นว่าได้ให้ความสำคัญกับงานด้านเกษตรเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการการมีงานทำของคนไทยในช่วงวิกฤตโรคระบาดนี้ จากผลสำรวจขององค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) ได้ทำการประเมินผลกระทบจากการแพร่ระบาดครั้งนี้ว่า จะมีสถานประกอบการทั่วโลกกว่าร้อยละ 81 ปิดทำการ แรงงานร้อยละ 37.5 มีความเสี่ยงที่จะถูกเลิกจ้าง และร้อยละ 6.7 จะถูกลดชั่วโมงการทำงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2563 (International Labour Organization, 2020, ออนไลน์) สำหรับประเทศไทยนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563, ออนไลน์) นำเสนอว่าสถานการณ์นี้จะส่งผลกระทบต่อแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพการบริการราว 5 ล้านคน อาชีพพื้นฐาน เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน พนักงานรับส่งเอกสารและพนักงานทำความสะอาด 1.8 ล้านคน รวมทั้งสิ้นเป็น 6.8 ล้านคน คิดเป็นราว 1 ใน 5 ของแรงงานรวมในประเทศ แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับความคุ้มครองทางสังคมจึงอาจก่อให้เกิดคลื่นการอพยพของแรงงาน ทั้งนี้ เครือข่ายศูนย์ประสานงานเพื่อการวิจัยแรงงาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ้างถึงในธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563, ออนไลน์) พบว่าผู้ที่กลับบ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มรายได้น้อย ลูกจ้างรายวัน แรงงานในภาคบริการ ร้านอาหาร โรงแรม เป็นต้น โดยจะมีแนวทางปรับตัว 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่กลับภูมิลำเนา คือผู้ที่ถูกเลิกจ้างเพราะสถานประกอบการปิดถาวร ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรในต่างจังหวัดที่สามารถกลับไปพึ่งพิงได้ คาดว่า แรงงานบางส่วนอาจจะกลับภูมิลำเนาถาวรหากสามารถหางานหรือทำธุรกิจส่วนตัวได้ 2) กลุ่มที่กลับดีกว่าไม่กลับ คือกลุ่มที่มาจากสถานประกอบการที่ปิดชั่วคราว ต้องการกลับภูมิลำเนาเพื่อลดต้นทุนและคาดว่าจะกลับมาทำงานปกติในภายหลัง และ 3) กลุ่มที่กลับเพื่อพักผ่อนหรือทำงานจากบ้านในต่างจังหวัดชั่วคราว ส่วนมากเป็นแรงงานที่มีทักษะในการทำงานที่บ้านได้ จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ที่มีได้คาดคิดอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ในช่วงเวลาของสถานการณ์โรคระบาด หลายฝ่ายได้นำเสนอให้กลุ่มคนเปราะบางด้านแรงงานได้กลับไปยังท้องถิ่นและเริ่มปรับตัวโดยหันมาทำการเกษตรมากขึ้น หรือแม้กระทั่งคนเมืองเองก็นิยมทำการเกษตรในพื้นที่จำกัดมากขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องพิสูจน์ว่า แท้จริงแล้วการเกษตรคือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย เป็นทั้งทางรอดและทางเลือกในเวลาเดียวกัน หากแต่การทำเกษตรอาจไม่ใช่ง่ายอย่างที่หลายคนคิด เพราะต้องมีทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรที่ดี มีความอดทน ความรู้ที่หลากหลาย และองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ ผู้ที่จะสามารถทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จได้จึงเป็นบุคคลที่นำศึกษาอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองการพลิกผันของสังคม ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้มีหลายรูปแบบ คือการปรับเปลี่ยนให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมกำหนดเพียงเพื่อการมีงานทำเพียงอย่างเดียวตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ซึ่งต้องยอมรับถึงความไม่แน่นอนจากสถานการณ์ที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้กำหนด ไม่ว่าจะเป็นภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือการสาธารณสุข เช่นในปัจจุบัน หรือจะเลือกเส้นทางที่ตนเองเป็นผู้กำหนด ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีความมั่นคงแน่นอน หากแต่ต้องมีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ลองผิดลองถูก มีระยะเวลาในการเรียนรู้และสามารถประเมินความพร้อมของตนเองตั้งแต่ต้นได้ว่าจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพตามแนวทางที่เป็นผู้กำหนดเองได้หรือไม่

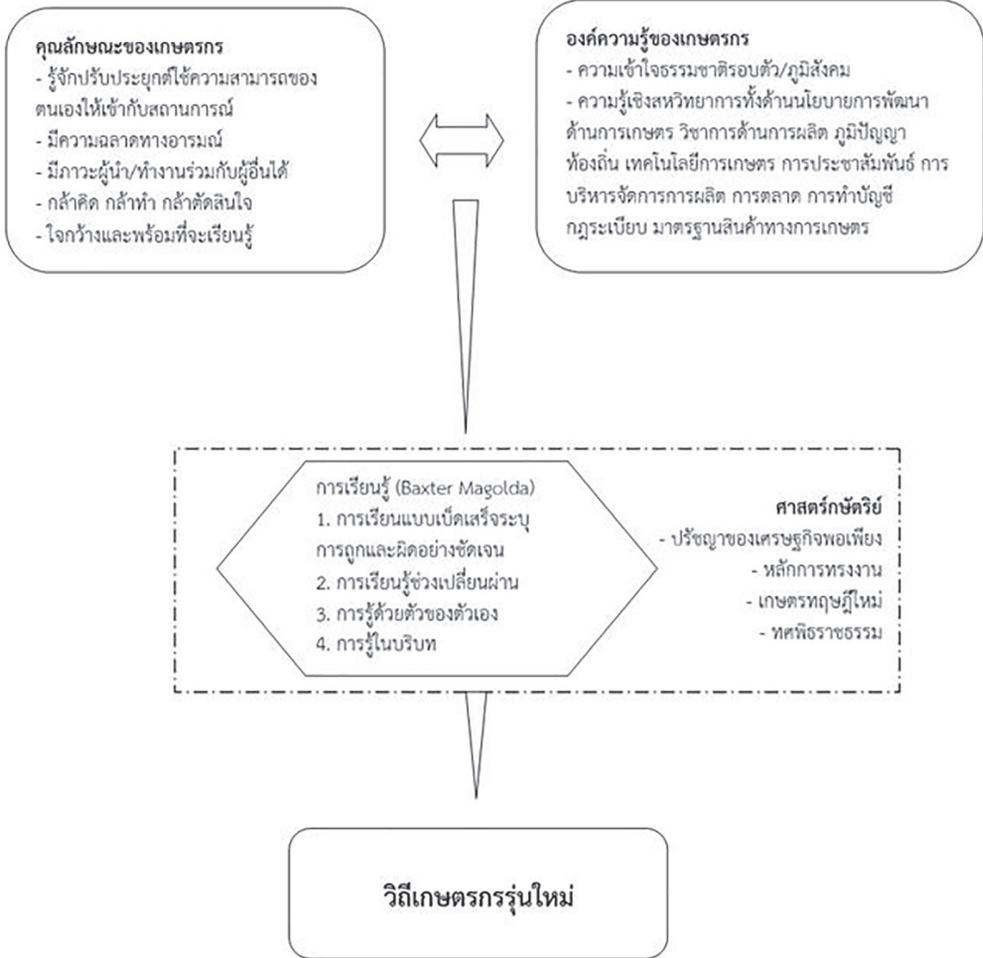
การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการถอดบทเรียนของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้นำศาสตร์ความรู้ตามความถนัดของตนเองมาปรับประยุกต์ใช้กับการเกษตร ซึ่งแม้ว่าจะมิได้กลับไปทำการเกษตรเพราะได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 แต่ก็ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการดำเนินงานของคนรุ่นใหม่ที่มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยกรณีศึกษาทั้งหมดเป็นผู้ที่เรียนจบระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า และทำงานในสาขาที่จบมาอย่างน้อย 3 ปี มีความรู้ความเข้าใจในงานที่ทำมาแล้วเป็นอย่างดี และเมื่อสนใจทำเกษตรจึงสามารถนำความเชี่ยวชาญเหล่านั้นมาปรับประยุกต์ใช้กับงานเกษตรของตนเองเป็นระยะเวลามากกว่า 3 ปี เหตุที่กำหนดระยะเวลาเช่นนี้ เนื่องจากได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมเพราะเป็นระยะเวลาเฉลี่ยที่แสดงว่าประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรเพราะครบระยะเวลาของรอบการผลิตการเกษตรทุกรูปแบบ เกษตรกรเหล่านี้จะได้เห็นถึงปัญหา คิดหาทดลองการแก้ปัญหาต่างๆ ได้แล้ว ซึ่งแสดงว่าเป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมกับการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบกับมีภูมิภาวะการดำเนินชีวิต มีใจรักในการทำการเกษตรหรือมีเหตุให้ต้องหันกลับมาทำการเกษตรในถิ่นกำเนิด อีกทั้งได้น้อมนำ “ศาสตร์กษัตริย์” มาปรับประยุกต์ใช้กับ “วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่” ของตนเองว่ามีกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานอย่างไร รู้จักระมัดระวังปัญหาต่าง ๆ ทุกช่วงการทำงานและสร้างภูมิคุ้มกันได้ด้วยตนเองจนทำงานได้ประสบความสำเร็จ สร้างเป็นข้อสรุปของวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ต้นแบบให้กับผู้ที่สนใจ ทั้งนี้ เกษตรกรในแต่ละภูมิภาคจะมีคุณสมบัติแตกต่างกันตามบริบทภูมิสังคมงานวิจัยนี้จึงสนใจเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้ของวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ของไทยที่จะนำพาการเกษตรของไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์วิถีการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงสหวิทยาการ คือ **ด้านศึกษาศาสตร์** ที่มุ่งศึกษาเรื่องการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่มีความเฉพาะในการนำความรู้และทักษะเดิมมาปรับประยุกต์ใช้กับงานใหม่คือการเป็นเกษตรกรว่ามีขั้นตอนการเรียนรู้ได้อย่างไร ได้ลองผิดลองถูกและสามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาอย่างไร ต้องมีองค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งพบว่ามี ความแตกต่างกันแต่ละบุคคล แสดงให้เห็นถึงวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความเฉพาะตัว แล้วจึงนำมาวิเคราะห์บนกรอบการวิจัยเพื่อให้เห็นภาพรวมของเกษตรกรรุ่นใหม่ภายใต้วิเคราะห์เชิง **มนุษยศาสตร์** เรื่องอัตลักษณ์เฉพาะตั้งแนวคิดเริ่มต้นทำการเกษตร วิธีการเรียนรู้ การทำงาน การทดลองปฏิบัติ การลงมือทำจริง การตัดสินใจเพื่อการดำเนินงานอย่างครบวงจรทั้งระบบ และภาวะผู้นำซึ่งส่งผลต่อชุมชนคนรอบข้าง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวิถีของคนรุ่นใหม่ที่ดีตัดสินใจมาเป็นเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก หรือ Grounded theory คือการสร้างทฤษฎีจากองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาและ/หรือเผยแพร่ในสื่อต่างๆ โดยเป็นความรู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์จริง (Phenomena) และเป็นความรู้ในตน (Tacit knowledge) ของบุคคลหรือกลุ่มคน สาเหตุที่ใช้ทฤษฎีนี้ในการวิจัยก็เพราะ ยังไม่มีงานวิจัยที่กล่าวถึงการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้และทักษะในตนอย่างชัดเจน และนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตรในแบบฉบับของตนเองที่แต่ละคนมีความแตกต่างกัน จึงเห็นว่าการใช้ทฤษฎีฐานรากมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ สร้างด้วยวิธีการแบบอุปนัย (Inductive) ที่มาจากปรากฏการณ์ต้นแบบ แล้วจึงสรุปเป็นทฤษฎีระดับล่างเพราะใช้ได้กับปรากฏการณ์เฉพาะเท่านั้น บทความนี้เป็นการสรุปงานวิจัยเรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่ได้รับทุนจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เครื่องมือทั้งหมดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในคนกลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว การดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary research) ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นภาพรวมของการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางศาสตร์กษัตริย์ ในประเด็นความหมายความสำคัญของศาสตร์กษัตริย์ สถานการณ์การเกษตรของไทยทั้งในภาพรวมของประเทศ สถานการณ์การทำเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ กระบวนการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การน้อมนำหลักของศาสตร์กษัตริย์มาใช้ในการทำการเกษตร

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth interview) ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมูลนิธิ เกี่ยวกับแนวคิด ขั้นตอน กระบวนการ การปรับวิธีการอบรมเพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยใช้วิธี Snowball Sampling Technique จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นก่อนเริ่มการวิจัย ทั้งนี้ การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้สัมภาษณ์ให้เผยแพร่ได้ เนื่องจากอาจต้องนำคำสัมภาษณ์บางส่วนที่สำคัญมาอ้างอิง (Quote) ในผลการวิจัยเพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) ผู้ทรงคุณวุฒิที่สัมภาษณ์มีรายละเอียด คือ 1) อาจารย์มหาวิทยาลัยจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบจากกรมส่งเสริมการเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 3) หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ผลิตรายการเกษตรไทยไอดอล บริษัท ป่าใหญ่ครีเอชั่น และ 4) มูลนิธิ ได้แก่มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคต มูลนิธิจำเนียรสารขนาด และมูลนิธิเกษตรยั่งยืน (ประเทศไทย)

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1) ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น ผ่านเกณฑ์การอบรมเป็น Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร หรือเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด เป็นต้น และ 2) ทำการเกษตรในรูปแบบที่เกษตรกรแต่ละคนได้ออกแบบใหม่มาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี และ 3) เคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อนเป็นเกษตรกรอย่างน้อย 3 ปี และ 4) ยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยจะติดต่อโดยตรงไปยังเกษตรกรซึ่งทั้งหมดมี Facebook page และเบอร์โทรศัพท์ในสื่อต่าง ๆ อยู่แล้ว หรือติดต่อผ่านหน่วยงานและผู้ทรงคุณวุฒิที่แนะนำ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) และแบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) และด้วยการวิจัยนี้ดำเนินงานในช่วงเดือนมีนาคม – สิงหาคม 2563 อันเป็นช่วงของโรคระบาด COVID-19 จึงไม่สามารถเดินทางไปบางจังหวัด ทำให้ไม่สามารถสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมได้ทุกกรณี จึงสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจำนวน 6 คน ซึ่งเป็นเกษตรกรในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล นอกจากนี้ ได้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์และการออนไลน์รูปแบบต่างๆ เช่น การโทรศัพท์ผ่านไลน์ หรือ Messenger ประกอบด้วยเกษตรกรในภาคเหนือ (แพร่) จำนวน 1 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เลย, ร้อยเอ็ด, นครพนม, ขอนแก่น, หนองบัวลำภู) จำนวน 5 คน ภาคตะวันออก (ระยอง, ชลบุรี) จำนวน 2 คน ภาคกลาง (ปราจีนบุรี, กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, ฉะเชิงเทรา, ชัยนาท, สมุทรสงคราม, สระแก้ว) จำนวน 7 คน และภาคใต้ (สุราษฎร์ธานี, ระนอง, นราธิวาส, ยะลา, กระบี่) จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 26 คน

1.4 การสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การสร้างรหัสและแบ่งระบบข้อมูล การรวบรวมและสร้างกลุ่มข้อมูล การจด

บันทึก การวิเคราะห์ความคงที่ของข้อมูล ความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน จากนั้นจึงจัดประเภท ร่างการวิเคราะห์
วิถีเกษตรกรรมรุ่นใหม่และนำเสนอรูปแบบชั่วคราวเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาต่อไป

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ผลการวิจัย โดยการนำผลการวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรมรุ่นใหม่ที่ได้จากการนำ
ผลการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมาวิเคราะห์ตามประเด็นของกรอบการวิจัย
ทั้งเรื่องคุณลักษณะ องค์ความรู้ การเรียนรู้ตามแนวคิดและปรัชญาของศาสตร์กษัตริย์ตามการศึกษาจาก
เอกสารโดยผู้วิจัย จากนั้นจึงจัดทำเป็นร่างรูปแบบวิถีของเกษตรกรรมรุ่นใหม่เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการ
ศึกษา ด้านการส่งเสริมการเกษตร ด้านเทคโนโลยีอาหาร ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 6 คนพิจารณา
ปรับแก้ไขและให้พิจารณาอีกครั้งจึงนำเสนอเป็นผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ผลการวิเคราะห์วิถีการเรียนรู้ของเกษตรกรรมรุ่นใหม่และ
การนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ในส่วนแรกนั้น เป็นผลการวิเคราะห์จากบทสัมภาษณ์เกษตรกร 26 คนจากทุกภูมิภาค และสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม 6 คนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าช่วงเวลาที่สำคัญคือการเริ่มต้นคือ
ต้องพิจารณาเลือกเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง ดังที่ได้แสดงออกเป็นคุณลักษณะของเกษตรกรรม
ใหม่ที่เน้นอนาหลักการทำงานว่ามีได้นำเพียงข้อใดข้อหนึ่งมาใช้ แต่ได้นำมาประยุกต์ใช้แบบองค์รวมเพื่อ
ประโยชน์ต่อการทำเกษตรของตนเองอย่างเหมาะสม ผลของการวิเคราะห์คุณลักษณะของเกษตรกรรม
ใหม่ตามศาสตร์กษัตริย์ อันได้แก่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำงาน ผลการวิจัยส่วน
แรกคือคุณลักษณะและองค์ความรู้ของเกษตรกรมีดังนี้มีดังนี้

1. พินิจวิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นวิถีการเกษตร เพราะเกษตรกรรม
ใหม่ทุกคนเคยทำงานมีรายได้ประจำมาก่อน การปรับเปลี่ยนชีวิตมาทำการเกษตรนั้นต้องใช้ความกล้าหาญ
ในการตัดสินใจมากกว่าคัมค่าที่จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ สอดคล้องกับหลักการทำงานที่ว่า **ระเบิดจากข้างใน**
เพราะเริ่มจากตนเองและอาจส่งผลถึงคนรอบข้างด้วยตามหลักการทำงานที่ว่า **ประโยชน์ส่วนรวม
ขาดทุนคือกำไร**

2. จิตใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย เกษตรกรรมใหม่ทุกคนมีความอดทน แม้ว่า
หลายคนจะมีแนวคิดแบบคนเมืองที่เริ่มทำธุรกิจด้วยการลงทุนเป็นจำนวนมาก แต่หากเมื่อทดลองทำไป
แล้วจะค่อย ๆ ปรับ ค่อย ๆ เรียนรู้ว่าสิ่งใดเหมาะกับลักษณะนิสัยของตนเอง ในช่วงการปรับตัวนี้ จะเป็น
ช่วงเวลาที่เกษตรกรรมใหม่ได้เรียนรู้ความบกพร่องและการเรียนรู้ที่จะยอมรับผิดพลาดของตนเอง **มีความ
เพียร และการทำไปเรื่อยๆ ทำแบบสังฆทาน** คือทำไปแบบไม่ประมาทและต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับ
การเกษตรด้วยตนเองและไม่ทอดทิ้ง สิ่งที่จะช่วยได้คือการมีจิตใจที่เข้มแข็งและมีเพื่อนในเครือข่ายที่เข้าใจ
เป็นที่ปรึกษาได้ร่วมกันทำงานอย่างมีความสุข **ร่าเริง รื่นเริง คึกคักและครึกครื้น** ตามหลักการทำงาน
อีกทั้งยังต้องเริ่มจากการพึ่งตนเอง

3. คิดถึงเสมอว่าเราปลอดภัย คนอื่นปลอดภัย หมายความว่า เกษตรกรรมใหม่ทั้งหมดริเริ่มทำการ
เกษตรแบบปลอดภัยเคมี หรือไร้สารเคมีเพราะเริ่มจากความตระหนักถึงพิษภัยของสารเหล่านี้ ดังนั้น เมื่อ
หันมาทำการเกษตร จึงเริ่มจากผลิตสิ่งทีปลอดภัยสำหรับตนเองและครอบครัว และขยายผลความห่วงใย
ดังกล่าวไปสู่ผู้บริโภคด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นผู้นำที่ชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกันทำการเกษตรแบบ
ปลอดภัยด้วย ดังหลักการทำงานที่ว่า **มีความสุขในการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น**

4. **ผู้นำนักวางแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์** เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคน เคยผ่านการทำงานในองค์กรทั้งขนาดกลางและขนาดใหญ่จึงมีแนวทางการทำงานที่เป็นไปตามการวางแผนขององค์กร รวมถึงการวางแผนการทำงานของตนเอง มีโอกาสในการเสนอแนวทางการทำงานใหม่ ๆ เช่นเดียวกับนักทดลองแนวทางการทำงาน จากนั้นจึงนำไปสู่การวิเคราะห์พิจารณาผลดี ผลเสีย ข้อจำกัด และการแก้ไขปัญหาแบบการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการทำงานของตนเอง ทั้งนี้ ทุกคนมีแนวคิดการเรียนรู้และการทำงานแบบ**องค์รวม** และมีวิสัยทัศน์ให้ผู้บริโภคเกิดความสบายใจ รวมถึงสามารถรับบริการได้ครบวงจรเสมือน**การบริการที่จุดเดียว** นอกจากนี้ เกษตรกรทั้งหมดยังมีภาวะผู้นำที่จะ**สร้างการมีส่วนร่วม**ของคนในชุมชนโดยเริ่มจากการชักชวนอย่างจริงจัง ดำเนินการอย่างโปร่งใส เพื่อให้ชุมชนเกิดความสบายใจเหมือนกับการ**ปลูกป่าในใจคน** นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนหนึ่งได้มีส่วนร่วมการวิจัยกับสถานศึกษาในพื้นที่ที่จะร่วมกันพัฒนาสินค้าและบริการ อันจะก่อให้เกิดรายได้จากการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นต่อไปด้วย

5. **รอบคอบ รัดกุม แต่กล้าที่จะแตกต่าง** เป็นเพราะเกษตรกรรุ่นใหม่มีประสบการณ์การทำงานและพบปะผู้คนมาหลากหลาย จึงเห็นความสำคัญของการทำสินค้าให้แตกต่างเพื่อดึงความสนใจ หรือมีเรื่องราวที่น่าติดตาม ดังนั้นการทำการเกษตรที่มีความเฉพาะตัวนี้ จึงต้อง**ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำตามลำดับขั้น และแก้ปัญหาที่จุดเล็ก** ด้วยตนเองให้ได้

6. **เป็นเกษตรกรต้องคิดเสมอว่าทำแล้ว “รวย (ความสุข)”** เป้าหมายของเกษตรกรทุกคนคือ ความร่ำรวยความสุขตามอัตภาพ ซึ่งคำว่า “ร่ำรวย” ในที่นี้คือการรู้จักใช้จ่ายตามที่จำเป็น ซึ่งบางคนใช้วิธีการกู้ยืมจากสหกรณ์เพื่อขยายการเกษตรของตนเองซึ่งอาจดูเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ**หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**ที่เน้นให้พออยู่พอกินเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรบางท่านเห็นว่าการทำงานเกษตรให้เพียงพอกับการอยู่การกินโดยไม่ได้เน้นเรื่องการสร้างรายได้ นั่นอาจไม่เหมาะกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันที่ต้องพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอด้วย

7. **รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ** เกษตรกรหลายคนมีความรู้สึกที่ว่าเมื่อทำการเกษตรไปสักระยะจะมีความผูกพันกับธรรมชาติรอบตัวมากขึ้น มีความเคารพธรรมชาติมากยิ่งขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการทำเกษตรที่ใช้ทรัพยากรโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดังเช่นทุกวันนี้

นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ได้ว่าเกษตรกรต้องมียอดความรู้ที่หลากหลายและนำมาผสมผสานรวมกันเหมือน**นำขนมผสมน้ำยา** ไม่ว่าจะเป็ความรู้ด้านผสมผสานเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้เรื่องธุรกิจการเกษตร การทำบัญชีและการเงิน การออกแบบการเกษตร ผลิตภัณฑ์ วิธีการขาย การตลาด มีทักษะการสื่อสารกับเพื่อเกษตรกร ชาวบ้าน ลูกค้า รวมถึงความรู้เรื่องการผลิตมาตรฐานผลผลิตของการเกษตร

ผลการวิจัยส่วนที่สองคือ การนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ในที่นี้ มิได้กล่าวถึงเฉพาะตัวเกษตรกรเท่านั้น เพราะการจะทำให้วิถีเกษตรกรที่ควรจะเป็นสามารถเกิดขึ้นได้จริง ได้ผลและยั่งยืน ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่นด้วย แต่อย่างไรก็ดี การพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องเริ่มจากเกษตรกรเองที่จะต้องค้นหาและแสดงออกซึ่ง **อัตลักษณ์แห่งวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่** คือ Philosophy of Life Identity โดยมีหลักการที่สำคัญคือ **การเข้าใจ (ตนเอง) เข้าถึง (การปฏิบัติ) และพัฒนา (เพื่อส่วนรวม)** เริ่มจากการรู้จัก**ปัจจัยภายใน**ของตนเองที่มีจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและสร้างการเรียนรู้ในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากความไม่รู้สู่การมีความรู้ซึ่งจะมีเป้าหมายว่า ตนเองต้องการจะเป็นอย่างไร คือ Perspective to be จากนั้น ต้องเรียนรู้**ปัจจัยภายนอก**ที่จะมากระทบ ไม่ว่าจะเป็ครอบครัว ปัจจัย

ทางเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่สามารถเริ่มเรียนรู้ได้ก่อนทำการเกษตร เป็นความรู้ที่มีผู้ศึกษาไว้ อย่างเบ็ดเสร็จเช่นความรู้เรื่องการทำการเกษตรต่างๆ แล้วจึงนำมาสร้างเป็นการเรียนรู้ของตนเองในช่วง เปลี่ยนผ่าน การจะมีความรู้เหล่านี้ได้นั้น ต้องเกิดจากการวางแผนที่เหมาะสมทั้งระยะเวลาและคุณภาพ ของสิ่งที่จะช่วยให้การทำการเกษตรของตนเองประสบความสำเร็จ นั่นคือ การวางแผน รวบรวมความรู้ ความคิดและสร้างสรรค์ปัจจัยต่าง ๆ คือ Planning to have จากนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำปัจจัยทั้ง 2 ส่วนคือมารวมกันตามวิถีของตนเองที่มีฐานคิดจากการน้อมนำแนวคิดตามพระราชดำริมาใช้อย่างชาญ ฉลาดและมีชีวิตที่สมดุล มีความสุข

ในส่วนที่เสริมส่งเสริมวิถีของเกษตรกรสามารถดำเนินได้คือ หน่วยงานที่สนับสนุนจากภายนอกอัน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่เป็นแหล่งการ เรียนรู้ด้านวิชาการทั้งในเรื่องการทำการเกษตร การขอมาตรฐานสินค้า การตลาด และการสนับสนุนทุน การทำวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ผลงานของเกษตรกร ผสานความร่วมมือระหว่างหน่วย งานภาครัฐกับเกษตรกรทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง และยังมีหน้าที่เป็นสื่อกลางของการสร้างพื้นที่การ เรียนรู้ระหว่างเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการจัดอบรมต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังได้ส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีความรู้ ความสามารถได้ให้ความรู้กับประชาชนทั่วไปในพื้นที่อีกด้วย

ในส่วนภาคเอกชนนั้น ได้ให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่หลากหลาย เช่นการจัดทำ Application เกี่ยวกับการเกษตรให้ได้ใช้อย่างทั่วถึง บรรจุข้อมูลที่สำคัญ ทันสมัยและเป็นประโยชน์เพื่อให้เกษตรกรได้ ตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลให้เหมาะสมกับวิถีการเกษตรของตนเอง อีกทั้งยังได้จัดให้มีการประกวดการให้รางวัล รวมถึงการนำเรื่องราวของผลผลิตไปเผยแพร่สู่สาธารณชนอีกด้วย

นอกจากนี้ ส่วนงานที่สำคัญที่สุดคือสถานศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น มีโครงการวิจัยเพื่อ พัฒนาการเกษตรหลากหลายรูปแบบตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การจัดทำหน่วยและยังให้ความรู้เรื่องการ ขอรับมาตรฐานสินค้าด้วย สำหรับอาชีวศึกษาในขณะนี้ได้ริเริ่มให้มีการจัดการศึกษาที่ตอบสนองการทำงาน จริงมากยิ่งขึ้นโดยมีได้เน้นเพียงการเพาะปลูกเท่านั้น หากแต่ต้องปรับให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถ ด้านการตลาด การขนส่ง (Logistic) การถนอมอาหาร ซึ่งก็คือการเรียนรู้ Supply chain ทั้งหมด จะเห็น ได้ว่าเกษตรกรในอนาคตจะมีวิถีที่แตกต่างจากอดีตอย่างมาก เพราะต้องพึ่งตนเองในหลาย ๆ ด้าน และ ต้องมีความรู้ที่หลากหลายอีกด้วย

การวิจัยพบว่า ในระยะเวลาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา มีการทำงานร่วมกันระหว่างเกษตรกร หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชนและสถานศึกษามากขึ้น อาทิ การวางแผนร่วมกันของการปรับรูปแบบการจัด อบรมโดยมิได้เริ่มจากการอบรมตามความเชี่ยวชาญของวิทยากรเท่านั้น หากแต่เริ่มจากการวางแผนการ จัดกระบวนการเรียนรู้ของคณะผู้จัดอบรมและคณะวิทยากรถึงเป้าหมายร่วมกันและตรงกับความ ต้องการของเกษตรกร ดังเช่นในปัจจุบันที่เน้นการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต กระบวนการนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน องค์ ประกอบของรูปแบบวิถีแห่งการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่ในประเทศต่าง ๆ พบว่ามีความต้องการแสวงหาอิสระที่จะเรียนรู้ไม่แตกต่างจากเกษตรกรในประเทศไทย ดังที่ซิงเกรินเซ จากสหกรณ์สีเขียวมีสุข ประเทศภูฐาน (อ้างถึงในวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด, 2558) กล่าวถึงสังคมคนรุ่นใหม่ในประเทศภูฐานว่า คนที่ทำการเกษตรมาจากหลากหลายอาชีพที่ต่างเห็นว่าการทำเกษตรเหมือนกับการผจญภัยที่เต็มไปด้วยความสร้างสรรค์และต้องเข้าใจธรรมชาติ ต้องรู้จักวิธีปรับตนเองและยังเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนไม่แพ้อาชีพอื่น เกษตรกรรุ่นใหม่จะเป็นกลุ่มคนที่ไม่หยุดนิ่ง มีความต้องการสร้างสรรค์ต่อยอดความคิดอยู่เสมอสอดคล้องกับข้อสรุปของซนิตา รักษ์พลเมือง (2557) ที่ว่าการเรียนรู้ของคนในปัจจุบันจะไม่จำกัดทั้งสถานที่และเวลา หรือข้อจำกัดอื่นใดโดยเฉพาะในโลกของกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่ (Post-modernization) ที่ให้คุณค่ากับสถานการณ์ เหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่อาจจะไม่ได้มีมาตรฐานเดียวกัน สังคมสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ไม่มีสิ่งใดที่ดีหรือถูกต้อง เหมาะสมอย่างสมบูรณ์ การอภิปรายในครั้งนี้นำเสนอ 2 ประเด็นคือ

1. การเรียนรู้ของเกษตรกรในวิถีใหม่เกิดขึ้นในยุค New Normal ภายใต้สถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ที่ทำให้สังคมเห็นว่าการวัดมาตรฐานความสามารถของคนที่คุณเคยอาจจะใช้ “ไม่ได้” กับสถานการณ์นี้ การศึกษาในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ทุกอย่างอย่างรวดเร็วตามแบบเรียน “สำเร็จรูป” แต่การทำเกษตรไม่เป็นเช่นนั้น แต่ละคนจะต้องใช้เวลา ความอดทนเพื่อทดลอง ลองผิดลอง ถูก จนหลายคนท้อแท้และล้มเลิกไปในที่สุด หากแต่ผู้ที่ยังสามารถดำรงการทำเกษตรอยู่ได้แสดงว่าเป็นผู้ที่มี Ego สูงเพียงพอ ทั้งนี้ หากพิจารณาทฤษฎีโครงสร้างทางจิตของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Structural Model of the Psycho) อันประกอบด้วย Id, Ego และ Superego แล้วพบว่า Id คือจิตไร้สำนึก ความต้องการต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยที่ไม่รู้ตัวนั้นยังคงมีอยู่ในตัวเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนอยู่แล้ว สิ่งที่น่าสนใจคือการวิเคราะห์ถึง Ego หรือความเป็นตัวตน ในที่นี้พบว่า การที่แต่ละคนรู้ตัวรู้ว่าต้องการทำอะไรและพยายามที่จะทำให้สำเร็จ ต้องอาศัยความอดทน ความมุ่งมั่นที่จะทำงานตลอดระยะเวลา ตั้งแต่การแสวงหาแนวทางการทำการเกษตรของตนเอง การปรับปรุงแก้ไข ปรับเปลี่ยนแนวคิด การพัฒนาต่อยอดให้สินค้าของตนเองจากการพิจารณาความเหมือนและความต่างจากผู้อื่น และยังมี Superego คือศีลธรรมจริยธรรมที่มากำกับการกระทำของเราอีกชั้นหนึ่ง สิ่งนี้ได้รับการถ่ายทอด ปูทาง ชี้แนะมาจากการเลี้ยงดูและสังคมรอบข้างในกระบวนการ Socialization หรือการขัดเกลาจากสังคมรอบข้างให้เป็นผู้ที่รู้จักคิดและตระหนักรู้ถึงสิ่งที่กำลังทำว่าดีหรือไม่ และสามารถยับยั้งชั่งใจเลือกสิ่งที่จะต้องเพื่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเรียนรู้ที่จะให้เกียรติผู้อื่นด้วย

การเรียนรู้จากสังคมรอบข้างนี้ เทียบได้กับการเรียนรู้จากบริบท (Contextual knowing) ของ Professor Baxter Magolda (1992, 57) ที่เห็นว่าขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญเพื่อให้เกิดการเรียนรู้คือ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา รวมถึงความสัมพันธ์กับคนรอบข้างด้วย สรุปได้ว่า ความเป็นตัวตนของเกษตรกรรุ่นใหม่จะค่อย ๆ ถูกปรับจากประสบการณ์ที่ได้สัมผัสของผู้รู้ ประสบการณ์ที่ได้จากปัญหา อุปสรรค ความผิดพลาดล้มเหลวจนเกิดการเรียนรู้ของตนเอง การเปิดใจยอมรับฟังผู้อื่นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย รวมถึงการมีเพื่อนร่วมทางเดินในเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยกัน

ทั้งนี้ แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยจะเป็นการนำเสนอ “รูปแบบ” ที่เสมือนว่าต้องมีความชัดเจนและไม่ว่าเกษตรกรคนไหนที่สนใจสามารถนำไปใช้ได้ทันที หากแต่คำว่า “รูปแบบ” ในที่นี้ เป็นเพียงแนวทางที่เสนอให้เห็นว่า ปัจจัยเงื่อนไข หน่วยงานและองค์กรใดบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในมิติใด ซึ่งเป็นที่แน่ชัดจากผลการวิจัยว่า การนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ได้นั้น เกษตรกรหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องนำไปทำความเข้าใจ ปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของตนเองที่แตกต่างกัน เพื่อประโยชน์สูงสุดที่เหมาะสมกับการเกษตรของตนเอง

2. การให้ความหมายและการปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ ทั้งนี้ คนส่วนมากเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว จะเห็นได้จากเมื่อกล่าวถึงโครงการตามพระราชดำริแล้วจะเชื่อมโยงไปยังภาคการเกษตรเท่านั้น โดยเฉพาะที่ทำงานในเมืองใหญ่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเช่นเดียวกับเกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนในงานวิจัยนี้ที่พบว่าในช่วงแรกของการทำเกษตร เกษตรกรหลายคนที่ไม่เห็นด้วยกับการทำธุรกิจการเกษตรบนฐานของความพอเพียง เห็นว่าการทำธุรกิจต้องลงทุนทันทีเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและรวดเร็ว หากแต่เมื่อเวลาผ่านไป ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าทำการเกษตรเป็นเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะกับธรรมชาติที่ทุกคนต้องตระหนักถึงและต้องสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ การนำแนวพระราชดำริที่หลากหลายมาปรับประยุกต์โดยเฉพาะกับความสามารถเฉพาะตนของเกษตรกรที่มีมาก่อนไม่ว่าจะเป็นวิศวกร ช่าง นักการบัญชี นักประชาสัมพันธ์ นักโฆษณา จึงเป็นคำตอบของวิถีเกษตรแห่งความสมดุลของ

การทำงานของทุกคน การปรับตัวอย่างชาญฉลาดเป็นเรื่องที่สำคัญ ด้วยการที่ผู้ซึ่งมี Ego สูงเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของตนเองได้เทียบได้กับการเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) โดยมีเพื่อนและครอบครัวเป็นกำลังใจที่สำคัญ ที่สำคัญคือการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนไทยดังในที่ เปรมศักดิ์ เพียยุระ (2551, 21) กล่าวไว้ว่า “ยุคนี้พ่อแม่ต้องเปลี่ยนความคิดให้ลูกหลายมีความภาคภูมิใจในอาชีพการเกษตร พ่อแม่ต้องบอกลูกว่า “ลูกเอ๋ย เรียนให้เต็มที่ เรียนจบแล้วบ้านเรามีงานเกษตรรอลูกกลับมาพัฒนา ไม่ต้องกลัวตงาน อยู่บ้านเรามีงานให้ทำเยอะแยะ เราจะมีรายได้จากการเกษตร พ่อแม่ลูกก็จะได้อยู่ด้วยกัน” นอกจากนี้ การที่มีแรงเสริมคือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะทำให้การพัฒนาตนเองของเกษตรกรเป็นรูปธรรม ตามการให้ความหมายของศาสตร์กษัตริย์ของการวิจัยครั้งนี้คือ “การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติแต่ไม่ใช่เอาชนะธรรมชาติ และเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน”

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** โดยให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเกษตรกร รัฐ เอกชนและการศึกษา ทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการติดตามอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งต้องมีหน้าที่ปรับทัศนคติของประชาชนให้มีมุมมองทางบวกกับอาชีพเกษตรกร

2. **ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ** โดยการส่งเสริมให้ทำการเกษตรที่ทันสมัยทั้งวิถีคิดและวิธีการ ให้เกษตรกรมีมุมมองการเกษตรแบบผู้ประกอบการ ควรมีการส่งเสริมให้เกิดกลุ่มผู้ร่วมดำเนินการซึ่งประกอบด้วยบุคลากรภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบขององค์กรอิสระเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน ทั้งนี้ อาจดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมถึงการสร้างเครือข่ายการประสานงานต่อไปทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศด้วย

3. **ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป** โดยการนำเสนอแนวทางของอาชีพเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการศึกษาทุกระบบและรูปแบบ ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างให้มีเกษตรกรที่มีคุณภาพและสร้างทัศนคติที่ดีของบุคคลทั่วไปต่ออาชีพเกษตรกร รวมถึงทำการวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการหรือความคิดเห็นของผู้บริโภคด้วย

บรรณานุกรม

- ชนิตา รัชภัทผลเมือง. (2557). *กระบวนการทัศน์พัฒนศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *Covid-19: social Distancing และคลื่นอพยพของประชากรจากมิติสังคมวิทยา: พลังไทย “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ”* สืบค้น 12 สิงหาคม 2563, จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_31Mar2020.aspx
- เปรมศักดิ์ เพียยุระ. (2551). *ชุดทองบนดิน*. กรุงเทพฯ: ดีเอ็มจี.
- วัลลภา แวนวิลเลียนส์วาร์ด. (บ.ก.). (2558). *ตลาดที่มีจิตสำนึก: ความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อเศรษฐกิจใหม่*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). *ชีวิตวิถีใหม่ ชีวิตดีเริ่มที่เราร่วมกัน*. สืบค้น 10 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Books/643>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ศาสตร์กษัตริย์ หลักการทรงงาน หลักการครองราชย์ แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดจากกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2563, จาก <https://www.mhesi.go.th/home/index.php/pr/news/1612-e-book>
- International Labour Organization. (2020). *COVID-19 and labour statistics*. สืบค้น 10 มิถุนายน 2563, จาก <https://ilostat.ilo.org/covid-19>
- Marcia B.Baxter Magolda. (1992). *Knowing and reasoning in college: gender-related patterns in students' intellectual development*. San Francisci: Jossey-Bass.